Tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish

Eshboyev Shahobiddin Anorqul o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot

universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. *Ushbu maqolada tijorat banklarida kredit risklarini boshqarishning nazariy asoslari va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Kredit riskini boshqarish jarayonining asosiy bosqichlari — riskni aniqlash, baholash, monitoring qilish va kamaytirish choralari ko'rib chiqilgan. Zamonaviy risk-menejment vositalari, jumladan ichki reyting tizimlari, limitlash, diversifikatsiya va zahira shakllantirish mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari asosida tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *kredit riski, risk-menejment, tijorat banki, ichki reyting tizimi, diversifikatsiya, zahiralar, kredit portfeli.*

УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМ РИСКОМ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ

Аннотация. *В статье анализируются теоретические основы и практические аспекты управления кредитным риском в коммерческих банках. Рассмотрены основные этапы процесса управления кредитным риском — идентификация, оценка, мониторинг и меры по его снижению. Проанализированы современные инструменты риск-менеджмента, включая внутренние рейтинговые системы, лимитирование, диверсификацию и механизмы формирования резервов. На основе результатов исследования разработаны предложения по совершенствованию системы управления кредитным риском в коммерческих банках.*

Ключевые слова: *кредитный риск, риск-менеджмент, коммерческий банк, внутренняя рейтинговая система, диверсификация, резервы, кредитный портфель.*

CREDIT RISK MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS

Abstract. *The article analyzes the theoretical foundations and practical aspects of credit risk management in commercial banks. The main stages of the credit risk management process — identification, assessment, monitoring, and mitigation measures — are examined. Modern risk-management tools, including internal rating systems, limit-setting, diversification, and reserve formation mechanisms, are analyzed. Based on the research results, proposals for improving the credit risk management system in commercial banks are developed.*

Keywords: *credit risk, risk management, commercial bank, internal rating system, diversification, reserves, credit portfolio.*

Tijorat banklari faoliyatida kredit riski eng muhim va eng katta moliyaviy zarar keltirishi mumkin bo'lgan risk turlaridan biri hisoblanadi, chunki bank aktivlarining asosiy qismini kredit portfeli tashkil etadi. Shu sababli kredit riskini samarali boshqarish tizimini shakllantirish tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Bank faoliyatini bozor tamoyillari asosida tashkil etish va xalqaro standartlarga o'tish sharoitida kredit risklarini boshqarish metodologiyasini takomillashtirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Kredit riskini boshqarish jarayoni qarz oluvchining moliyaviy holatini va kredit qobiliyatini baholashdan boshlanadi. Bunda mijozning moliyaviy hisobotlari, kredit tarixi, garov ta'minoti va faoliyat yuritayotgan tarmoq xususiyatlari hisobga olinadi. Zamonaviy banklar mijozning kredit qobiliyatini baholash uchun skoring tizimlari va ichki reyting modellaridan foydalanadi, bu esa kredit qarorlarini qabul qilish jarayonini obyektivlashtiradi va tezlashtiradi.

Kredit riskini kamaytirishning muhim vositalaridan biri kredit portfelini tarmoqlar, mintaqalar va qarz oluvchilar toifalari bo'yicha diversifikatsiya qilish hamda yirik qarz oluvchilarga va alohida tarmoqlarga nisbatan kontsentratsiya limitlarini belgilashdir. Bu choralar bankning bir yoki bir nechta yirik qarz oluvchining moliyaviy qiyinchiliklariga duch kelishi natijasida yuzaga keladigan zararlarga nisbatan zaifligini kamaytiradi.

Kredit portfelini muntazam monitoring qilish kredit riskini boshqarishning ajralmas qismi hisoblanadi. Monitoring jarayonida qarz oluvchining moliyaviy holatidagi o'zgarishlar, to'lovlar intizomi va garov qiymatining dinamikasi kuzatib boriladi, bu esa kredit sifatining yomonlashishini erta bosqichlarda aniqlash va tegishli choralarni ko'rish imkonini beradi. Erta ogohlantirish tizimlarining (early warning system) joriy etilishi bu jarayonning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Kredit riskini boshqarishning muhim elementi bo'lib mumkin bo'lgan yo'qotishlar uchun zahiralar shakllantirish mexanizmi xizmat qiladi. Xalqaro amaliyotda kutilayotgan kredit yo'qotishlari (expected credit loss) modeliga asoslangan IFRS 9 standartiga o'tish zahiralarni nafaqat yuzaga kelgan, balki prognoz qilinayotgan yo'qotishlar asosida shakllantirishni talab etadi, bu esa banklarning kredit riskiga nisbatan chidamliligini oshiradi.

O'zbekiston tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish tizimini takomillashtirish bank sektorini isloh qilish jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Markaziy bank tomonidan aktivlarni tasniflash va zahiralar shakllantirishga oid talablarning xalqaro standartlarga yaqinlashtirilishi, milliy kredit byurosining rivojlantirilishi hamda banklarda ichki risk-menejment tizimlarining kuchaytirilishi kredit portfeli sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. *O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida kredit riskini samarali boshqarish riskni aniqlash, baholash, limitlash va diversifikatsiya qilish, muntazam monitoring olib borish hamda yetarli zahiralar shakllantirishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab etadi. Zamonaviy risk-menejment vositalarini, jumladan ichki reyting tizimlari va erta ogohlantirish mexanizmlarini joriy etish tijorat banklarining kredit portfeli sifatini oshirish va moliyaviy barqarorligini mustahkamlashning muhim omili hisoblanadi.*

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi bank tizimini 2020–2025 yillarda isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-son Farmoni, 2020-yil 12-may.
2. Bessis J. Risk Management in Banking. — 4th ed. — Chichester: Wiley, 2015.
3. Saunders A., Cornett M.M., Erhemjamts O. Financial Institutions Management: A Risk Management Approach. — 10th ed. — New York: McGraw-Hill, 2021.
4. Лаврушин О.И., Валенцева Н.И. Банковские риски: учебник. — М.: КНОРУС, 2020.
5. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for the Management of Credit Risk. — Basel: BIS, 2000.
6. International Financial Reporting Standard (IFRS) 9 "Financial Instruments". — London: IFRS Foundation, 2014.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tijorat banklari ichki risklarni boshqarish tizimlariga qo'yiladigan talablar to'g'risidagi Nizomi.